din iniţiativă proprie, cu mari jertfe personale începe construirea *„Parcului Sportiv“*, din Cluj, în amintirea unicului său fecior Tuţu, pierdut la vârsta de 10 ani.

Impresionante sunt cuvintele şi sinceritatea cu care vorbeşte Profesorul Haţieganu despre acest parc, care, incontestabil, formează o realizare unică, de acest fel, în Sud-Estul Europei. Sufletul maestrului a fost picurat în toate podoabele lui, începând cu bisericuţa de lemn, până la arenele de joc ale copiilor.

Ultimele pagini ale acestui volum, cuprind numele, fotografiile şi funcţiunile pe care le ocupă foştii şi actualii elevi ai clinicii. O altă serie de fotografii, reprezintă clădirea clinicei medicale I din Cluj, vederi din Parcul Sportiv şi aspectul diferitelor manifestări ale şoimilor.

Intr'adevăr, se poate spune că cuvintele marelui Pasteur aşezate în fruntea volumului: „J'ai toujours associé la grandeur de la science à la grandeur patrie“, au servit de îndreptar acestei instituţii o adevărată mândrie a spiritului creator de cultură şi de umanitate a Ardealului.

In „templul suferinţelor“, cum numeşte Profesorul Haţieganu, clinica medicală din Cluj, în care a lucrat 37 ani, ca student, asistent şi Profesor, redând atâtea vieţi familiei şi neamului, cel mai drag, din cei cinci feciori ai venerabilului Protopop Haţieganu din Dârja, nu a desminţit tradiţia scumpă, a făclierilor românismului, a feciorilor de popă din Ardeal.

Dr. VIOREL GLIGORE

PRINTRE PRIZONIERII ROMÂNI DIN TIMOC

Trimis de Arhiva de Folklor a Academiei Române, am avut ocazia să stau vreo zece zile printre prizonierii români din fosta armată iugoslavă. Predaţi autorităţilor noastre militare, cei două mii de prizonieri români au fost cantonaţi în patru sate din jurul Timişorii. Majoritatea lor — 1300—1400 — erau timoceni, iar restul din Banatul iugoslav.

Astfel cei 300.000 de Români dintre Timoc şi Morava, prin aceşti reprezentanţi, au putut lua contact cu fraţii lor din statul românesc. Numai puţini dintre ei ne cunoşteau. Cei mai mulţi, mai ales cei din partea sudică a regiunii pe care o locuiesc, nu ştiau de noi decât din auzite. Cum majoritatea lor vorbesc dialectul bănăţean, mare le-a fost mirarea când, în satele unde au fost cantonaţi, au auzit vorbindu-se ca la ei acasă. Căci unii dintre ei îşi închipuiau, după cum mi-a spus un student originar din Timocul bulgăresc, că noi, poate, vorbim o limbă franţuzească. De aceea se întâmpla adeseori, în decursul anchetei mele de folklor, ca vreun subiect, temându-se că nu-l înţeleg, să-mi explice cuvinte neaoşe româneşti. Această teamă trebuie justificată prin constatarea pe care au făcut-o ei înşişi, din conversaţiile cu localnicii, că pentru anumite noţiuni ei întrebuinţează alţi termeni, de origine sârbească. Aceste cuvinte străine, necunoscute nouă, sunt însă puţine la număr, aşa că nu schimbă întru nimic caracterul românesc al limbii pe care o vorbesc.

Bărbaţii aproape toţi vorbesc şi limba sârbă. I-am auzit vorbind chiar între ei sârbeşte. Au învăţat-o în şcoală şi în armată. Femeile

însă — după cum mi s'a spus — nu ştiu decât româneşte, căci legile învăţământului iugoslav nu obliga fetele să meargă la şcoală, până acum câţiva ani. Deci, femeile neştiind sârbeşte, bărbaţii nu pot vorbi acasă decât româneşte şi copii învaţă aceeaşi limbă. Putem afirma, cred, că femeia este ocrotitoarea limbii române în această regiune. Acest rol are o importanţă şi mai mare în părţile apusene — d. ex. în jurul Pozarevacului — unde satele româneşti formează, pe alocurea, mici insuleţe în mijlocul Sârbilor, şi în satele cu populaţie mixtă. Acolo pericolul de desnaţionalizare poate fi mai mare, mai ales ţinând seamă de faptul că bărbaţii sunt bilingvi.

In unele părţi, după spusele lor, un alt factor important este evitarea căsătoriilor dintre ei şi Sârbi.

Cercetătorii trimişi din Bucureşti mi-au spus că au constatat şi două fapte îngrijorătoare, unul cunoscut şi la noi în Banat: denatalitatea şi altul care roade la temelia familiei: numărul ridicat al căsătoriilor din interes, soţia fiind cu mult mai în vârstă decât bărbatul.

Biserici şi şcoale româneşti n'au. Ei n'au auzit slujbă bisericească oficiată în limba lor. Doar câţiva dintre ei, din apropierea Negotinului, spun că mai demult treceau la Bregova, în Bulgaria, unde exista o biserică mare românească.

Obiceiurile pe care le practică — la botez, nuntă, moarte, praznicile, frăţii de cruce — sunt în mare măsură aceleaşi ca la noi. Pe cale de dispariţie sunt „irozii" şi, în unele părţi, colindatul. Mulţi dintre cei întrebaţi mi-au răspuns că „se făcea" din bătrâni, dar acum s'a pierdut „adetu".

In general, în ceea ce priveşte firea lor, cei din partea răsăriteană, din apropierea Dunării, pot fi uşor recunoscuţi dintre ceilalţi: sunt mai deschişi, vioi, uşori la vorbă, ştiu multe, sunt Olteni adevăraţi. Există o deosebire uşor de constatat între ei şi cei din sud, de pe lângă Boljevac. Căutând să adun material din regiunea Boljevacului, am găsit într'una din zile câţiva inşi din apropierea acestui orăşel, printre care era şi un crâşmar din Zlot. Cu toate insistenţele n'am putut scoate mai nimic dela ei. Crâşmarul mai spunea că la el în crâşmă se cântă mai mult sârbeşte. Câţiva de pe lângă Dunăre au început să râdă de ei şi să-i zeflemisească, imitându-le graiul bănăţenesc. Mi-au propus să-i ascult pe ei, căci ştiu, mai ales, multe cântece.

Cei din apropierea Negotinului se laudă cu lăutarii cei mai renumiţi din întreaga regiune. Am cunoscut şi eu pe doi dintre aceşti lăutari pe când le cântau celorlalţi să joace, ceea ce se întâmpla adeseori, mai ales seara. Unul dintre ei, un bătrânel vioi, ştia o mulţime, de cântece şi strigături şi aveam impresia că improvizează chiar în timpul cât scriam. Spunea că şi noi avem cântece frumoase, dar el, când prinde câte o carte românească, le mai „potriveşte", pe unde nu i se pare bine nimerite. Dela un altul, tot din partea aceasta, — şi care îmi spunea când să pun punct şi să o iau „mai dincolo", adecă să încep alineat nou — am cules o variantă a „Mioriţei". Fiind mai aproape de masa mare a românismului, mulţi dintre ei cunoscând direct realităţile dela noi, au şi o conştiinţă naţională. Cu multă mândrie îmi spunea un moş din Negotin, cum un învăţător, rudă cu el,

învăţa pe copiii şi carte românească, pe ascuns, şi cum el însuşi a fost pedepsit, fiindcă vorbise româneşte la armată.

Când i-am văzut prima dată, într'o Duminecă, la o serbare dată pentru ei, şedeau în rânduri, în uniforma sârbească, aşteptând pe Generalul Dragalina. Au cântat „Pe-al nostru steag e scris unire" şi, împreună cu fraţii lor de dincoace, au jucat hora românească. Şederea din ţară le va rămâne multă vreme în minte. Zilele petrecute aici au înviorat sufletul lor românesc. Ei nu uită dragostea cu care au fost primiţi şi au spus şi celorlalţi cuvintele Generalului Dragalina: „Vă veţi duce acasă, dar inima voastră să rămână aici".

I. PĂTRUŢ